

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

© Кара Н. І., Осідач Р. Й., 2015

Проаналізовано інформацію щодо проблематики банківського сектору України. Опрацьовано останні публікації та дослідження із урахуванням останніх індексів та показників банківського сектору та економіки загалом. Виконано фундаментальний аналіз основних проблем, що найбільше впливають на дестабілізацію банківської системи нашої держави, ділової активності та економіки загалом. Наведено економічні показники та факти, що засвідчують важливість ситуації та тісний кореляційний зв'язок з економікою. Сформовано методичні підходи до вирішення цих проблем та окреслено можливі перспективи.

Ключові слова: банківська система, кредит, депозит, відсоткова ставка, інфляція, санація, реструктуризація, курс валют, банкрутство, девальвація, ревальвація, рецесія, дефіцит.

N. I. Kara, R. Y. Osidach
Lviv Polytechnic National University

PROBLEMS OF BANKING SECTOR OF UKRAINE AND THE WAYS OF THEIR SOLUTION

© Kara N. I., Osidach R. Y., 2015

In this article the problems of the banking sector of Ukraine are analyzed. Recent publications and research on the recent indices and indicators of the banking sector and economy are processed. A fundamental analysis of the main problems that have the greatest impact on the destabilization of the banking system of our country, business activity and the economy as a whole is made. An economic indicators and facts that prove the importance of the situation and close correlation with the economy are presented. Methods for solving these problems and their prospects are formed.

Developed and stable banking system is important for enterprises' functioning and economics as a whole. In banking activity there a lot of problems in our country such as: high interest rates for loans and deposits; many banks where inexpediently to make financial sanitation and and restructuring of debts; an incompatible structure of assets and liabilities of banks; incomprehensible policy as for the courses of foreign currencies.

Contradictions of development and activity of banking system of Ukraine and other countries were described in the scientific and research works such scientists as M. Kolodizeva, Y. Golikov, O. Lavrushin, A. Tavasiyeva and others. Banking system is very dynamic and it is changing almost every day, that is why it needs a lot of review and taking into account new data.

In Ukraine there always was the high level of inflation, but nevertheless after world financial crisis in 2008–2009 its level was getting less. Unfortunately, National Bank of Ukraine reduced interest rates far rare than grivna's inflation level was diminished.

In the process of interest rate forming, the risk is very important. In fact, in Ukraine there are such kinds of risk, as inflation risk, business risk and credit risk. Because of these risks the bank in this situation will increase interest rates in order to avoid losses.

One of the main structural problems in Ukrainian economy is frequent bankruptcy of banks. It has place because of too liberal position of National Bank of Ukraine. Recently to open bank could allow any middle-level businessman. The banks sometimes show fictitious losses in order to receive money for refinancing from National Bank. Afterwards these banks with money from National Bank of Ukraine enter the currency market and buy currency. It results in increase of foreign currency' courses and afterwards the bank gives refinancing the same banks again. These banks don't execute their main functions to give credits or maintain and increase money of depositors.

The banking system must be auxiliary sphere that provides accumulation of money and their transfer into investments and as a result the economy will grow. Unfortunately, in Ukraine most of the banks do not help development of economy.

Providing low interest rates motivates business development. That is why National Bank of Ukraine activity has to be concentrated on following the rules of banking system functioning not on making obstacles. Clear currency policy which is based on demand and supply would help to increase export.

Key words: banking system, loan, deposit, interest rate, inflation, reorganization, restructuring, exchange rate, bankruptcy, devaluation, revaluation, recession, deficit.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У нашій державі, як і у більшості колишніх соціалістичних держав, успішне функціонування банківської системи є передумовою для фінансово-економічного розвитку. Це пов'язано з тим, що ця система накопичує кошти, котрі згодом використовуються на інвестиції, що є запорукою економічного благополуччя. Щоб все це працювало, банківська система повинна відзначатися міцністю, стабільністю та надійністю. За таких умов банки акумулюватимуть кошти різних суб'єктів та перетворюватимуть їх на інвестиції.

Банківський сектор є надзвичайно важливим чинником, котрий відображає фінансово-економічний стан держави та реагує на будь-які позитивні чи негативні аспекти економічного розвитку. Його можна вважати фінансовою артерією України. Ефективні та якісні банківські послуги прямо пропорційні до фінансової стійкості держави.

Розвинена та стабільна банківська система є важливою для функціонування підприємств та економіки країни загалом. Крім того, велику роль у розвитку економіки країни відіграє банківський сектор за умов надійності та ефективності. Тільки забезпечивши досконалу роботу банків, можна перебудувати економіку України та спрямувати її в правильне русло.

У діяльності банків у нашій державі є низка проблем, а саме:

- “захмарні” банківські відсотки за кредитами та депозитами;
- значна кількість так званих “мертвих банків”, у яких недоцільно проводити фінансову санацію та реструктуризацію боргів;
- невідповідна структура активів і зобов'язань банків;
- незрозуміла політика щодо курсів іноземних валют.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблемою, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрих стосується означена стаття. Суперечності у розвитку та діяльності банківської системи України та інших держав описано у багатьох дослідженнях, працях і наукових роботах таких українських вчених, як М. Колодізева, Ю. С. Голікова, О. І. Лаврушина, А. М. Тавасієва, Д. Олюнін, О. Дзюблюк, В. Кочетков та інших. Наукові роботи цих вчених визначили концепції еволюції та розвитку банківської системи, сформуvalи теоретичні підходи до вирішення практичних завдань. Банківська сфера є дуже динамічною системою та змінюється буквально щодня, тому потребує “свіжішого” огляду та врахування нових обставин.

Виклад основного матеріалу. У табл. 1 подано індекси ставок за депозитами фізичних осіб в Україні [1].

Таблиця 1

Індекси ставок за депозитами фізичних осіб, % річних

Період	Гривня, %	Долар США, %	Євро, %
3 міс. 19,46		8,3	7,08
6 міс. 19,63		8,48	7,01
9 міс. 20,37		8,95	7,52
12 міс.	20,9	9,36	8,12

За інформацією з Deposits.org, Україна донедавна посідала перше місце за ставками депозитів, але тепер її потіснила Аргентина ставкою у 24,5 % (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Рейтинг країн світу за величиною ставок за депозитами (дані за листопад 2014 року)

Країна	Інфляція	Валюта	Відсоткова ставка	ВВП на душу, од. вим.
Аргентина 22	%	ARS	24.50 %	15,854
Україна 9	%	UAH	18.00 %	6,665
Іран 22.5	%	IRR	16.00 %	12,258
Сирія	59.1 %	SYP	10 %	5,041 (2010)
М'янма 8.9	%	MMK	10.00 %	1327
Зімбабве 8.3	%	USD	10.00 %	559
Уганда	13.7 %	UGX	9.50 %	1,305
Руанда	5.9 %	RWF	9.50 %	1,354
Вірменія	6.2 %	AMD	9.00 %	5,392
Туркменістан	9 %	TMT	9.00 %	9,51

Існує багато факторів формування вартості кредиту, зокрема якість застави, термін та розмір позики, попит на позику, характер відносин між клієнтом та банком тощо. Але найвагомішими чинниками для формування ціни на кредит є облікова ставка Центрального банку, очікуваний рівень інфляції та ризик. На рис. 1 і рис. 2 зображено динаміку зміни облікової ставки НБУ і динаміку рівня інфляції.

Під час світової економічної кризи 2008–2009 рр. уряд НБУ вів політику “дорогих грошей”, а після завершення кризи довгий період поступово незначно знижував ставку (табл. 3). В цей час більшість держав вели політику “дешевих грошей” з метою економічного пожвавлення, а Україна – навпаки. Як наслідок, в нашій державі виникла жахлива ситуація в банківському секторі. Заходи з обмеження пропозиції грошей проведені з метою утримання стабільного обмінного курсу іноземних валют у зв'язку з накопиченням великої кількості зобов'язань у період кризи 2008–2009 рр. Як показав час, це не вирішило проблему, ситуація дефіциту платіжного балансу виникала щороку. Торгівля товарами була постійно негативною, а плаваючий валютний курс міг би сприяти зростанню зовнішньої торгівлі. Коли він зменшується, це приваблює імпортерів купувати більше товарів за нижчими, ніж зазвичай, цінами.

Україна ніколи не відзначалася низьким рівнем інфляції, але вже ж таки після світової фінансової кризи 2008–2009 рр. її рівень поступово почав зменшуватися. На жаль, НБУ зменшував процентні ставки набагато рідше, ніж знижувався рівень інфляції гривні.

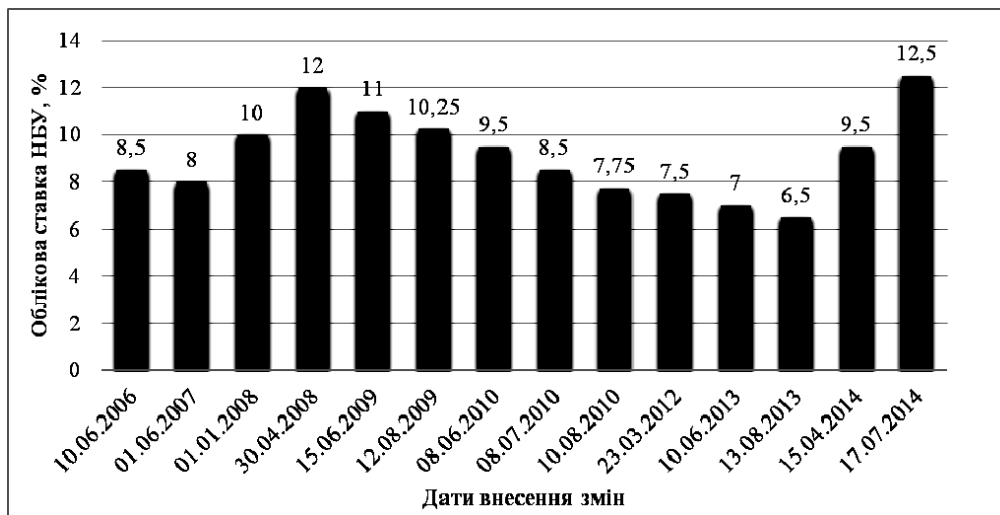

Рис. 1. Динаміка облікової ставки НБУ [3]

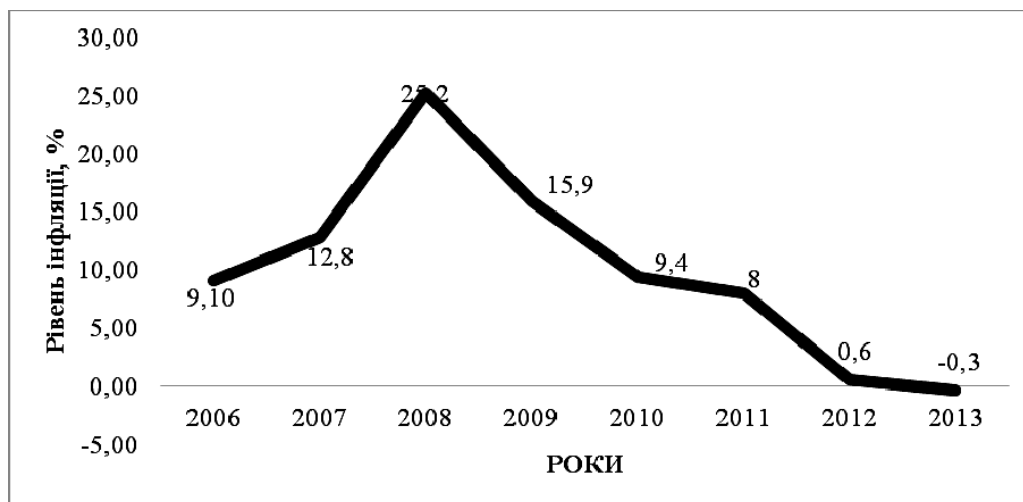

Рис. 2. Динаміка рівня інфляції [4]

Ризик у формуванні банківських ставок відіграє чи не найважливішу роль. Зокрема, в Україні висока ймовірність багатьох його видів:

- інфляційний – пов’язаний зі знеціненням національної валюти чи валюти договору;
- діловий – банкрутство, зменшення виробництва продукції, економічна рецесія, безробіття;
- кредитний – означає неплатоспроможність позичальника з виплати боргу перед кредитором.

Внаслідок існування цих ризиків банк звичайно в такій ситуації збільшуватиме відсоткові ставки, щоб уникнути невиконання чи збитків. Ці негативні аспекти пов’язані з повною відсутністю віри в завтрашній день у банкірів, інвесторів чи простих людей. А ця ситуація спровокована відсутністю системних реформ економіки протягом всіх років незалежності.

Однією з основних структурних проблем в економіці України є проблеми з частим банкрутством банків. Сьогодні в Україні 32 банки, в яких діє тимчасова адміністрація Фонду гарантування вкладів фізичних осіб або вони підлягають ліквідації. Серед них такий доволі великий банк, як “Форум”, з активами 10,404 млрд грн. та власним капіталом 1,313 млрд грн. [5].

Це відбувалося через занадто ліберальну позицію, котру займав Національний банк України. Відкрити банк донедавна міг дозволити собі будь-який бізнесмен середнього рівня. Деякі банки, переважно українські, показують фіктивну збитковість, щоб отримати від лояльного Національного банку гроші на рефінансування, котрий “поспішає їм на допомогу”. Згодом ці банки з коштами,

отриманими від НБУ, виходять на валютний ринок та купують валюту. Це призводить до зростання курсу іноземних валют. Далі банк виходить з інтервенціями та надає рефінансування знову ж тим самим банкам. Цей процес відбувається вже не один рік. Ці банки не виконують свої основні функції – надавати кредити всім суб'єктам, котрі відповідають вимогам чи зберігати та збільшувати кошти вкладників. Зазвичай “мертві банки” не відзначаються хорошою фінансовою результативністю. Вихід з ринку та ліквідація цих банків значно б покращили фінансовий стан держави. На жаль, в Україні процес ліквідації банку є доволі довгим. У розвинених країнах банк, що не виконує своїх зобов'язань, за нетривалий період виставляють на продаж або націоналізують.

У 2014 р. банківський сектор переживав не найкращі часи. Сумарний непокритий збиток усіх банків України становить 45540807 тис. грн.

Таблиця 3

Власний капітал банків України за групами станом на 01.07.2014 р., тис. грн. [6]

Група	Статутний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Резервні та інші фонди банку	Разом власного капіталу	Разом зобов'язань та власного капіталу	Зобов'язання
Група I	100 287 626	-13 318 135	7 427 747	115 883 376	892 605 877	776 722 501
Група II	33 395 498	-15 810 758	2 524 526	26 384 056	196 949 080	170 565 024
Група III	9 838 231	-2 174 743	1 124 184	11 407 447	90 815 616	79 408 168
Група IV	34 114 264	-14 237 170	2 420 957	24 529 714	124 992 564	100 462 850
Разом	177 635 619	-45 540 807	13 497 414	178 204 594	1 305 363 137	1127158 543

Курс іноземних валют завжди був болісним питанням для економіки України. Протягом тривалого часу НБУ вів жорстку монетарну політику. Вона полягала у фіксації обмінного курсу, тобто держава викидала свої золотовалютні резерви для встановлення постійного стабільного курсу. В такій ситуації витрачались колосальні суми міжнародних резервів. Наприклад, у листопаді 2008 р. вони становили 32743,89 млн дол., а вже у жовтні 2014 р. – 12586,69 млн дол. [7]. Також ця монетарна політика була одним з визначальних факторів впливу на ставки НБУ та, отже, високі ставки на банківському комерційному ринку. Це все супроводжувало дефляційні й рецесійні процеси в економіці України. На відміну від фіксованого курсу, плаваючий дає можливість справедливо оцінити економічний стан держави на основі попиту та пропозиції. М'яка монетарна політика допомагає країні зрівноважити баланс торгівлі. Зокрема, у разі зниження курсу національної валюти експортери отримують переваги, оскільки ціни на їх продукти зменшуються та стають привабливішими для їх споживачів, а імпорт стає дорожчим та йому все важче конкурувати з національними виробниками, що відповідно призводить до його скорочення.

Політика держави щодо фіксованого курсу призвела до значного падіння гривні, можна сказати – шоку. Гривня підскочила з 814,95 грн. за 100\$ до 1556 грн., знецінення сягнуло майже 100 %. НБУ здійснював інтервенції перед виборами та витратив 3 млрд дол., 2 млрд дол. з яких пішли НАК “Нафтогазу”, а інші – продані на міжбанківському ринку. Дії Нацбанку щодо інтервенцій також не відзначалися логікою: долари продавали банкам за курсом 12,95 грн., заклавши МВБ, після чого гривня впала до 16 грн. Безперечно, коли є такий значний простір для арбітражу, то чому б ним не скористатися, що й робили банки. Поступові інтервенції зі зниженням вартості на незначну суму мали б протилежний ефект, – спекулянти були б обмеженими у своїй діяльності, а курс би поступово, повільно зміцнювався, досягаючи рівноважного значення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На уряд та й усе суспільство покладається велика відповідальність та завдання зі створення нової конкурентної ринкової економіки, яка б була привабливою для інвесторів, генератором інновацій, гарантом розвитку та стабільності.

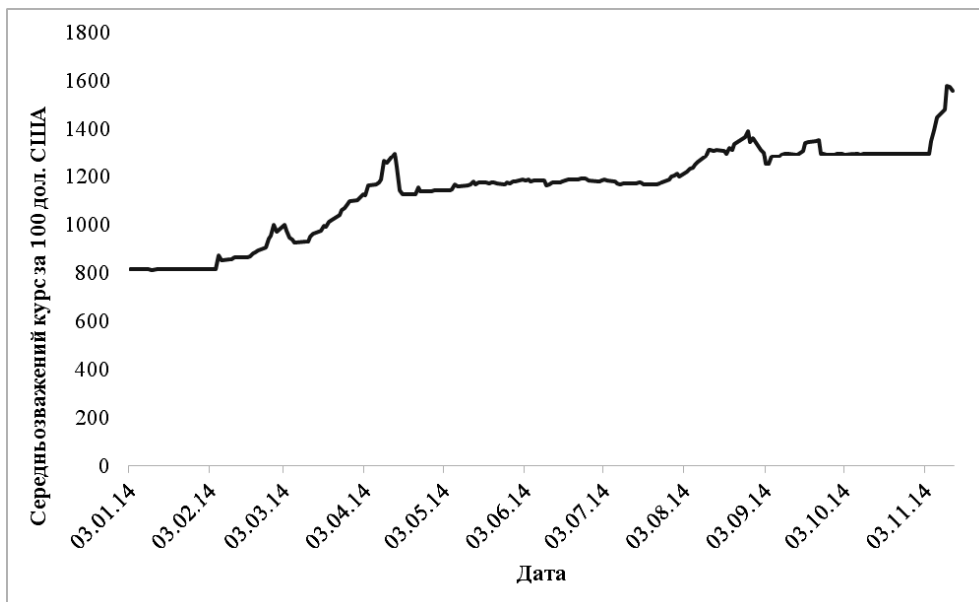

Рис. 3. Середньозважений курс на міжбанківському валютному ринку України (на час встановлення офіційного курсу гривні) [8]

Банківська система повинна бути допоміжною галуззю, котра забезпечує акумуляцію коштів та перетворення їх на інвестиції і тим самим сприяє зростанню економіки. На жаль, в Україні банки переважно зовсім не сприяють розвитку, а в деяких випадках – шкодять економіці держави своїми діями.

Створення низьких банківських ставок стимулює розвиток бізнесу. Коли ставки є надмірно великими, то національним підприємцям вкрай важко конкурувати з іноземцями, в яких є доступ до дешевих джерел фінансування, не говорячи вже про капіталовкладення. Діяльність Національного банку України повинна бути сконцентрована на дотриманні правил функціонування банківської системи, а не на втручанні та створенні перешкод. Центральний регулятор повинен суворо карати установи, котрі не дотримуються норм та вживати заходів щодо них, а не просто рефінансувати їх, допоки наступна банківська “мильна бульбашка” лусне. Тому створення чіткої валютної політики, котра б ґрунтувалась на принципах попиту та пропозиції, допомогло б зменшити доларизацію економіки та збільшити експортну торгівлю.

1. Національний банк України: показники фінансового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/allinfo>. 2. World Interest Rates – Deposit Rates, Savings Rates, Loan Rates and Credit Card Rates [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.deposits.org>. 3. Облікова ставка національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647&cat_id=44580. 4. Рівень інфляції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>. 5. Тимчасова адміністрація та ліквідація банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/payments/>. 6. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097. 7. Міжнародні резерви [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693066. 8. Середньозважений курс на міжбанківському валютному ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/files/Kurs_average.xls